

Solídny zdroj kyslíka

Scénická žatva 2008

Osemdesiaty šiesty ročník súťaží slovenských divadelných súborov Scénická žatva 2008 (26. – 30. 8.) ponúkol predstavenia vyrovnanej kvality. Festival potvrdil solídnu úroveň slovenského ochotníckeho divadla, jeho schopnosť súperiť s profesionálnym prevádzkovým divadlom. Veľkou devízou tzv. amatérskeho divadla je svojrázna energia tvorcov. Vystúpenia ochotníkov vyžarujú nefaľšovanú radosť z možnosti divadelnej premeny, množstvo fantázie, pokoru a lásku k javiskovému umeniu. Prinášajú so sebou atmosféru istého druhu ľudskej úprimnosti a zaujatia, čo sa z práce profesionálov občas vytráca. V tomto zmysle martinický festival ochotníckeho divadla naďalej zohráva úlohu významného zdroja čirej divadelnosti a bohatej zásobárne divadelného kyslíka.

Scénická žatva prezentuje špičku ladovca, prizýva do súťaže súbory, ktoré prešli sitom výberových komisií a porôt. Ukazuje sa, že napriek všetkým ťažkostiam, napriek finančným a personálnym obmedzeniam sa na Slovensku podarilo zachovať fungujúce a veľmi produktívne metodické, odborné a hodnotiace zázemie. Vytvára oporu pre systematickú prácu, pomáha uchovať kontinuitu, významne sa podieľa na dosiahnutých výsledkoch. V prostredí slovenského ochotníckeho divadla sa dlhodobo pestuje tradícia divadelného vzdelávania, počas Scénickej žatvy sa zhmotňuje do činnosti tvorivých dielní EduArt. Výchovno-vzdelávacie workshopy, jeho účastníci, členovia zúčastnených súborov, hlavný súťažný program, off-program, vystúpenia pozvaných zahraničných súborov, výstavy, filmy, koncerty, hodnotiace semináre, pracovné stretnutia, neformálne posedenia – to všetko sa počas piatich augustových dní poskladalo do bohatej ponuky živého festivalového diania. Vystúpenia a performancie v meste pod otvoreným nebom obohatili život Martinčanov. O súťažné predstavenia však miestni obyvatelia takmer nejavili záujem. Na záver festivalu členovia odbornej poroty skonštatovali, že Scénická žatva síce zaplnila mesto Martin, ale Martin nezaplnil tohoročnú Scénickú žatvu. Niekdajšia pozoruhodná symbióza, nezabudnuteľné prepojenie festivalu amatérskeho divadla s atmosférou legendárneho mesta sa vytratili. Zostala rituálna slušnosť: oficiálni zástupcovia magistrátu sa objavili na úvodnej a záverečnej ceremónii v Dome odborov Strojár. Ukončenie Scénickej žatvy 2008 a vyhlásenie Ceny za tvorivý čin roka sa konalo pred poloprázdnyhľadiskom, bez Martinčanov, ale aj bez viacerých účastníkov festivalu. Žatva má množstvo pozitív, ale ako sa ukazuje – má aj svoje limity. Organizátori v svojom záverečnom slove slúbili, že sa ich v budúcnosti vynasnažia prekonať.

Cenu za tvorivý čin roka získalo Divadlo DISK z Trnavy za inscenáciu *Výhľad*, ktorá vznikla pod vedením hosťujúceho režiséra Blaha Uhlára v procese kolektívnej improvizácie. V kontexte aktuálneho ročníka súťaže, vyznačujúceho sa miernym konzervativizmom v témach a výrazových prostriedkoch išlo o „najavantgardnejšie“ predstavenie. Úvodzovky sú v danom prípade použité z jednoduchého dôvodu: divadlo DISK patrilo spolu s Uhlárom k priekopníkom metódy kolektívnej improvizácie na Slovensku. Bolo to pred dvadsiatimi rokmi. Inscenácia *Výhľad* vznikala okrem iného pri príležitosti dvadsiateho výročia premiéry predstavenia *Ochotníci*, prvej Uhlárovej réžie v DISKu. Vtedy divadlo, ktoré sa rodilo bez vopred napísaného a vrchnostou schváleného textu v procese spoločného súborového hľadania, bolo veľké novum. Tak ako vtedy aj dnes sa témou inscenácie stala divadelná tvorba, dnešný život ochotníckych hercov, každodenná životná banalita a metafyzické presahy ľudského bytia. To všetko bolo podané s jemným nadhľadom, precízne skomponované a podporené suverénnymi hereckými výkonmi. V konečnom výsledku predstavenie poskytlo zreteľnú výpoveď o časoch, ktoré žijeme. Zároveň prinieslo svedectvo, že dvadsať

Theatre 2000, Pont-à-Celles, Belgicko, *On est bien!*

Theatrum Perpetuum Mobile, Bruneck, Taliansko, *Stuhl-gang*.

rokov používaná tvorivá metóda kolektívnej divadelnej improvizácie je stále použiteľná a účinná. Napokon, divadlo, inscenujúce vopred napísané dramatické texty, má za sebou už dva a pol tisícročia existencie a naďalej sa teší záujmu publika, neodmietame ho ako zastarané. Všetko je teda relatívne... O tohoročnej Scénickej žatve by sa dalo povedať, že dominoval stredný prúd. Prezentovali sa zväčša osvedčené divadelné postupy a typy divadla. Inscenácie tradičného dramatického textu boli síce zastúpené v minimálnej miere, ale to isté sa dá povedať o chuti experimentovať, inšpirovať sa témami a výrazovými prostriedkami moderného divadla (nová dráma, werbatim, site specific, videoprojekcia – s niektorými javmi sa mohli zoznámiť účastníci tvorivých dielní). Zdá sa, že uplynulá sezóna amatérskeho divadla smerovala k triezvej opatrnosti, divadelníci sa snažili odhadnúť svoje sily a zbytočne neriskovali.

K najsilnejším stránkam Scénickej žatvy 2008 patrila úroveň herectva a recitátorov. V prípade viacerých súborov – ako napr. Divadlo Commedia z Popradu, Hľadanie z Tlmáč, DISK z Trnavy, Kusy cukru z Kremnice, Divadlo mladých 6 PĚ z Partizánskeho – bolo možné pozorovať sériu prepracovaných, dynamických, dobre poutovaných, ľudsky dôveryhodných hereckých výkonov, využívajúcich kontrasty, situačné a emocionálne strihy. Nechýbala im technická suverenita a ľahkosť, umenie viesť dialóg, vytvoriť charakter, vybudovať napätie, zaujať pozornosť publika aj ho rozveseliť. Škoda, že sa popri Cene za tvorivý čin roka neudelujú ceny za individuálne herecké výkony. Za úspechom herca však treba hľadať osobnosť režiséra. Zvláštnosťou uplynulej sezóny je delikátny postoj réžie, ktorá sa akoby stiahla do úzadia v mene toho, aby vyniklo herectvo. Vďaka dobrému režijnému vedeniu sa to v mnohých prípadoch podarilo.

Divadelné štúdio pri DMS, Spišská Nová Ves, O Koníkovi Oblakovi.

Disk Tmava, Výhľad.

Iba jedno súťažné predstavenie vychádzalo z národnej klasiky: režisér Jaroslav Lacko pre *DS Daxner z Tisovca* zdramatizoval poviedku Boženy Slančíkovej Timravy *Na jednom dvore*. Pozoruhodné bolo, že vo výbere tém tohto roku prevážil humanistický akcent, divadelníci sa vyhýbali prezentácii hnevu, agresivity, negativizmu. V svojich inscenáciách sa kriticky vyjadrovali k súčasnému stavu civilizácie, no reflektovali ho s dávkou nostalgie a sentimentálnosti, bez výjavov krutosti a hrôzy.

Príjemným prekvapením tohoročnej súťaže sa stali detské a mládežnícke súbory, ich potenciál je príslubom do budúcnosti. Už vlani Cenu za tvorivý čin roka získali školáci zo *Zákamenného*, vedení manželmi Demkovcami. Vtedy *Detský divadelný súbor Prvosienka* očaril porotu inscenáciou Wolkrovej rozprávky *O miliónárovi*. Tohto roku sa predstavil voľnou dramatinizáciou na motívy románu Williama Goldinga *Boh múch*. Hrali ju pod názvom *Ostrov*, pričom sa súbor predstavil v novej, veľmi početnej, vekovo rôznorodej zostave. Režisérka Zuzane Demkovej sa podarilo skordinovať vyše dvadsaťčlenný neskúsený súbor a priviesť ho k divadelnému vyzobrať príbehu, koncipovaného na spôsob didaktického podobenstva o moci, slabosti a sile. Medzi debutantmi objavila ďalšie sľubné talenty, takže v budúcnosti súbor zo *Zákamenného* možno znovu zabojuje o najvyššie ocenenie Scénickej žatvy.

Doslova ozdobou tohoročnej žatvy boli scénické miniatúry detských interpretov. Pripomenuli starú známu pravdu o tom, že maximálny účinok je možné dosiahnuť s minimálnymi prostriedkami. A výkony detí potešili suverenitou prejavu, divadelnou presvedčivosťou, slobodou, hravosťou, humorom, zmyslom pre pointu a v neposlednej miere obrovskou dávkou osobného šarmu. Najmladší boli Simonka Repáková a Janko Dulák z *Detského divadelného súboru „L“ pri ZUŠ v Levoči*. Pod vedením svojej učiteľky Márie Muránskej predviedli anekdotickú miniatúru Petra Stoličného *Mačka a pes*, ktorú rozohrali ako koketné stretnutie malej dámy s chlapcom-uličníkom.

Autorská scénická miniatúra *O Červenej Čiapočke* doslova iskrila vtipom a nápadmi. Divadelný súbor *Eugen pri ZUŠ E. Suchoňa z Bratislavy* sa prezentoval vystúpením, ktoré s jedným detským hercom a jedným detským hudobníkom pripravil režisér Peter Weinciller. V sprievode živej hudby (violončelista Dalibor Hevesi) v úlohách Červenej Čiapočky, Vlka, Babičky a Horára exceloval Tibor Babarcai, ktorý sa bleskovo prevteľoval do rôznych postáv a sám zahral celý príbeh notoricky známej rozprávky. Okrem hudby mu pomohli drobné rekvizity a charakterotvorné časti odevu, celá scenografia pozostávala z jedného paravánu a stoličky pre hudobníka.

Výtvarný lakonizmus, čistota a úspornosť výrazových prostriedkov, hravosť, poetickosť a dievčenský šarm charakterizovali vystúpenia trojice zverenkyň Márie Harčaričkovej zo súboru *SoFrKa z Košíc*. Soňa Belyusová, Frederika Gdovičinová a Karin Klempárová sa v Martine predstavili dvakrát: s inscenáciou poézie *Slováždá* a so scénickou miniatúrou „Ak...“ s podtitulom *Optipessimistické blues*. Tri školáčky s hrivami dlhých vlasov, so šibalským úsmevom, jasnými očami, vo veselých sukničkách; všetky tri samá ruka a samá noha dostali od poroty láskavú prezývku „kolombínky“. S veľkou dávkou bezprostrednosti a humoru stelesnili prebúdžajúcu sa ženskosť, ktorá začína ovplyvňovať čítanie a správanie dievčat, nachádzajúcich sa na prahu dospievania. Vystúpenia „kolombíniek“ a Tibora Babarcai rázne okysličili Scénickú žatvu 2008.

Inscenácie *Snehulienka bratislavského Divadelného súboru Gong* a *Hra na ocina a maminu Divadla mladých 6 PÉ z Partizánskeho* obsahovali sviežosť, vtip, vynaliezavosť, zmysel pre recesiu, radosť z možnosti divadelnej premeny. Divadlo *Homodram* maďar-skojazyčných študentov z bratislavskej Univerzity Komenského prezentovalo inovatívnu úpravu hry súčasného poľského dramatika Janusza Głowackeho *Štvrtá sestra*; dnešný svet zobrazili ako bizarný cirkus, plný krutých atrakcií. Dievčenský súbor z *prešovského Divadla poézie Malá scéna* z koláže textov Turiniho, di Primy a Dittheho vytvoril hravú a veľmi osobnú výpoveď *Vzrušujúce časy*. Účinkujúce Diana Laciaková a Eva Kášová v spolupráci s Adelou Mitrovou si dokázali zachovať podmanivé čaro spontaneita a uviesť publikum do zákuťi svojho myslenia, čítania, nazerania na svet. Texty si privlastnili natoľko, že vyznievali nesmierne autenticky, ba doslova autorsky. Laciaková s Kášovou vytvorili svojrázne a sebavedomé „two womans show“.

Na Scénickej žatve 2008 sa veľmi výrazne prihlásili o slovo ženské témy, ženské divadlo a ženská tvorba. Popri vystúpeniach, ktoré divadelne pôsobivým spôsobom otvorene akcentovali dievčenskú/ženskú skúsenosť („kolombínky“ - *SoFrKa*, *Divadlo poézie Malá scéna*) sa v Martine predstavila séria inscenácií ženských autoriek a režisérk. Aj v predstaveniach divadla jedného herca kraľovali ženy: vynikajúca Ľudmila Klimková v monodráme inšpirovanej Daniilom Charmsom *Teraz porozprávam (Divadlo Kusy cukru z Kremnice)* a Iva Liptáková v inscenácii ochotníckeho divadla dospelých, hrajúcich pre deti *Vrešťaľo (Bábkové divadlo spod Spišského hradu, Spišská Nová Ves)*. Oblasť detského divadla tiež takmer výlučne garantovali ženy - divadelníčky a pedagogičky, výnimku tvoril vari iba Peter Weinciller. Jednu z režíry aj herecky najvýraznejších súťažných inscenácií *Orchester Titanic* podľa hry bulharského dramatika Christa Bojčeva s *Divadlom Hľadanie (Tlmače)* naštudovala režisérka

Alena Senešiová, ktorá v nej zahrála aj jediná ženskú rolu. Objavili sa aj prípady travestie, keď ženy hrali mužskú postavu. Summa summarum, ženy režijne a autorsky pripravili vyše polovice súťažných inscenácií. V prostredí ochotníckeho divadla na Slovensku zjavne prebieha veľmi dynamická emancipácia ženskej divadelnej tvorby. Najmä mladšie ženy a dievčatá začali s absolútnou samozrejmosťou a divadelnou grációznosťou prinášať to, čoho bolo v slovenskom divadle ako šafranu: rýdzo ženské divadlo, podávajúce svedectvo o autentickom ženskom/dievčenskom cítení a videní sveta, medziľudských vzťahoch a svojej vlastnej neopakovateľnosti.

Vyzerá to tak, že ženy postupne začínajú udávať tón ochotníckemu divadlu, no zatiaľ sú mužsko-ženské energie ešte ako tak v rovnováhe. Popri dámskych divadelných jazdách sa zaskveli aj dve vyslovene „pánske jazdy“. Jednu z nich by bolo správnejšie nazvať chlapčenskú: bola to už spomínaná divadelná miniatúra o Červenej Čiapočke s excelentným Tiborom Babarcaiom a Daliborom Hevesim. Tou druhou bola komorná inscenácia na motívy knihy francúzskeho spisovateľa René Falleta *Kapustnica* v podaní súboru legendárneho *Divadla Commedia z Popradu*. Popradčania kultivovane predstavili sci-fi príbeh dvojice osamelých starnúcich mužov, ktorých na francúzskom vidieku začne navštevovať Ufó-

nik. Triumvirát popradských ochotníckych hercov sa rozhodol pre spoločnú kolektívnu réžiu. S láskavým humorom a porozumením pre pozemské radosti a starosti herci rozprávali o ľudskom starnutí a smútku z osamelosti, z konečnosti života a krízy civilizácie. Spolu s vôňou ozajstnej kapustnice diváci mali možnosť vychutnať herecký koncert Vlada Benka, Michala Nováka a Dušana Kubáňa. Dúfajme, že sa nestanú poslednými mohykánmi „mužského“ divadla na Slovensku. Feminizácia slovenského amatérskeho divadelníctva totiž naznačuje, že muži uvoľňujú tento priestor takmer bez boja a sťahujú sa za lukratívnejšími príležitosťami. Ak by ho vyprázdnil nadobro, slovenská kultúra by utrpela ujmu. Veď nehľadiac na metamorfózy času, ochotnícke divadlo na Slovensku vždy plnilo a plní úlohu tvorivého podhubia pre celkový rozvoj a zachovanie nášho divadelníctva. A umenie je súčasťou národnej identity, vytvára duchovné hodnoty, ktoré sú nezameniteľné. Rozvoj ženskej divadelnej tvorivosti na jednej strane teší, no ústup mužskej tvorivosti na strane druhej vyvoláva obavy. Naznačuje totiž závažnú skutočnosť: spoločenský status umenia a kultúry upadá.

NADEŽDA LINDOVSKÁ
Foto Filip Lašut

Kantiléna nezvučnej hodiny 2008

54. ročník Hviezdoslavovho Kubína (Dolný Kubín, 1. 10. - 4. 10.)

Potrebujeme ticho, aby sme sa dokázali dotknúť duše.
(Agnes Gonxha Bojaxhiu - *Matka Tereza*)

Október 2008. Konfigurácia stromov sa zmenila. Prší. Mlčky stojím a jeseň mi dýcha do vlasov. Hľadám to jablko. Po tridsiatich piatich rokoch je v tom priestore všeličo úplne inak. Každé steblo trávy sa však ešte chveje dotykom jeho rúk. Je a nie je tu. Tridsaťpäť rokov. Na čo všetko sme medzitým dokázali zabudnúť... A predsa. Duch človeka Teodora Herkeľa, duch básnika Thea Florina je v záhrade jeho kubínskej kúrie stále radostne prítomný.

Tá otázka bola neodbytná. Taká nežná poetická obsesia. Bol azda toto môj najsilnejší zážitok 54. ročníka Hviezdoslavovho Kubína?

Ktovie. Možno ním bolo nenápadné vystúpenie dvojice mladých mužov z Komárna (hudobné duo Industria), ktorí v programe *Umelecký prednes* - tak aj inak s obdivuhodnou dávkou invencie spojili tvorbu maďarských autorov s ranou básňou P. O. Hviezdoslava. Zhudobnené verše v ich sugestívnej interpretácii mi ešte dlho zneli v ušiach. Možno aj preto, že boli ľudsky monumentálnou, dráždivo inteligentnou odpoveďou na primitívne dúchanie do nacionalistických pahrieb. Alebo Šimon Štiburek, svojrázne ozvučujúci úryvky z českých šlabikárov. Jeho vystúpenie bolo tvorivou vzbúrou proti viacerým deklarovaným princípom súťažného umeleckého prednesu (dramaturgickým i interpretačným). Napriek tomu (alebo práve preto?) ho bolo možné vnímať ako mimoriadne podnetný príspevok do diskusie o hľadaní nových, neprebádaných ciest.

Neviem. Hádám tým najsilnejším zážitkom predsa len boli tie vyše tri desiatky stretnutí s rôznorodými ľudskými i umeleckými prístupmi k interpretácii literárnych textov. Súťaž vo IV. a V. kategórii neponúkla hviezdne okamihy, niektoré miesta zostali neudelené, aj tie najúspešnejšie prednesy (azda s výnimkou jediného) majú značné rezervy. Napriek tomu bolo uvažovanie o nich vzrušujúce, náročné, plné otáznikov, zapálených vzplanutí i iritujúcich pochybností. Podstatné je ísť, kráčať po ceste, poctivo hľadať seba uprostred iných, usilovať sa porozumieť podobám svojej ľudskej a umeleckej tváre.

Áno. Potrebovali sme ticho, aby sme dostali šancu dotknúť sa ich duší. S mimoriadnou naliehavosťou sme si uvedomovali, ako veľmi si to zaslúžila.

*Tvár, ktorá prejde
z tmy do svetla, zrýchli sa a beží...*

Stále mám pred očami detinsko - chlapčenskú tvár *Jonatana Pastirčáka* (*Ján Ondruš: Makovica*, IV. kategória - poézia, I. miesto ex aequo), a takmer nedýchajúc znovu a znovu s ním prežívam to nadľudské úsilie, ktoré vkladal do každého Ondrušovho verša. Jeho nevinná tvár bola v takom príkrom rozpore s umeleckou náročnosťou literárnej predlohy, že eventúralna úspešnosť tohto pokusu bola sporná už dávno predtým, než zaznela prvá hláska. Prekvapujúca vyspelosť a rozmernosť *Pastirčákovho* vnútorného sveta však postupne napĺňala predstavu o výnimke, ktorá občas nečakane potvrdzuje pravidlo. Svojrázny minimalistický interpretačný princíp, sizyfovská trepezlivosť pri významovom spríadaní jednotlivých obrazov a skvelý, kompozične dobre pripravený záver - to boli kľúčové tromfy prednesu, v ktorom intelektuálne neobyčajne talentovaný recitátor mnohé (nie všetko) do hĺbky pochopil, do mnohého (nie do všetkého) interpretačne prenikol a nevšednou poctivosťou svojho prístupu napokon prelomil aj bariéru neprehliadnuteľného artikuláčného handicapu, ktorého silu svojim výkonom postupne odmocňoval, až sa v atmosfére prednesu kdesi stratila ...

*Mám brutálny absták, drahá moja jediná,
pošli mi niečo hodvábné a vznešené, hocičo...*

Matej Struhár (*Ivan Kolenič: Absták*, IV. kategória - poézia, I. miesto ex aequo) prišiel z úplne inej planéty. Na prvý pohľad arogantný frajer v móдне natrhnutých džínsoch s cigaretou v ruke, excentrický dandy, pôžitkársky „týpek“, vracajúci sa z flámu a striekajúci čosi na stenu prístrešku, čakajúc na prvú rannú električku. To ale, našťastie, naozaj len na prvý pohľad. Struhár našiel v pomerne jednorozmernom *Koleničovom* texte potešujúco veľa odtieňov smútku i nádeje, šepotov i výkrikov, depresii a vnútorných úškrnov, dokázal ich dávkovať postupne, čím jeho prednes gradoval, najmä v druhej časti bol bravúrne autentický a ako